

עומקא דפרשה

הקב"ה לחברותא או שיעור
קובעי עיתים

הפיכת הקללה לברכה

ברכת רפואה שלמה

שואל כענין

איסור קללה

כח קללת הדיוט

אמירת ז"ל בר"ת

פס' קללה כנגד אחר

שער הצינן

גדר ברכה

תגובות

פר' בלק - בענין ברכה וקללה

ערש"ק י"ד תמוז תש"ע

גליון
צ"ט

ברכת רפואה שלימה

הרב יצחק ליסיצין

א. חו"ז הג"ר אברהם קופשיץ שליט"א אמר שאביו רבי צבי ז"ל אמר בשם הסבא מסלובודקא ז"ל שצריך לומר לחולה "רפואה שלימה מן השמים" או "ד' ישלח לך רפואה שלימה" וכיוצא"ב, אבל כשאומר רפואה שלימה בלבד אי"ז כלום, עכ"ד. וסמך לזה הביא חו"ז ממה שאחז"ל (סוטה לד. ורש"י) עה"פ (במדבר יג טז) ויקרא משה להושע בן נון יהושע, קה יושיעך מעצת מרגלים, מבואר שהוצרך לתפלה שיהא בשמו "קה", [דאל"כ ראוי היה שרק יחליף לו את ה' ל', להחזיר מה שנטל היו"ד משירו ונקראה שרה, כבסנהדרין ק"ז. ולמה השאיר ה' וגם הוסיף י', משמע כדי שיהא בשמו "קה"] ולא סגי ששמו הושע או ישע המרמז יושיעך.

וצ"ב מאי שנא ממנהג ישראל וגדוליהם לברך "רפ"ש" "ברכה הצלחה" "מזל טוב" וכיוצא"ב בלי לפרש מאין יבואו, וכן מציינו בשבת סז: חמרא וחיי לפום רבנן, פרש"י אומר כן לברכה בעלמא, ולא להזכיר ש"ש.

ב. בשבת יב: מקשה הגמ' איך ר' אליעזר היה אומר לחולה רחמנא יזכרינך והא"ר יהודה לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי, ואר"ח כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלה"ש נזקקין לו, ומשני שאני חולה דשכינה עמו, פרש"י ואין המתפלל צריך שיזדקקו לו מלה"ש, וקשה מזה על המנהג שמברכים באידיש, גם שלא לחולה בפניו.

ג. ונראה דיש בקשת רחמים בתורת תפלה, ויש ברכה לחבירו, ודוקא בביקור חולים שכל הרמ"א (י"ד שלה ד) כל שביקר ולא ביקש עליו רחמים לא קיים המצוה, אמר הסבא מסלובודקא ז"ל דכדי לקיים הדין לבקש רחמים על החולה, צריך להזכיר שתבוא הרפ"ש מן השמים וכדו', דרך עי"ז תיחשב לבקשת רחמים מהש"ת. וכן במה שנא' ויקרא משה להושע וכו', אמרו בסוטה בקש משה עליו רחמים, ורש"י עה"ת כתב התפלל עליו, דלשון ויקרא לפעמים תרגומו וצלי, וכמש"כ בחזה ציון (הובא במקדש מטט) עה"פ (ותהילים קה א) קרא בשמו, להתפלל על העתיד כמו שאז"ל, וכדי שתהיו נענים צריכים אתם להתפלל בשם, דאם לאו אין אתם נענים כשאז"ל, וזהו בשמו, עכ"ל.

ומה שמאחלים בלי להזכיר ש"ש ומן השמים וגם באידיש"ו, אכן אינו בגדר תפלה ובקשת רחמים, אלא ברכה כברש"י הנ"ל על חמרא וחיי שהיה בארמית ובל"ש ש"ש והיא ג"כ פועלת כמש"כ החינוך בל"ת דקלה (רלא), כי בהיות הנפש המדברת שבאדם חלק עליוני, נתן בה כח רב לפעול במה שהוא חוץ ממנה, וכן בביקור חולים בשבת אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא (י"ד סם ס"ו) ולא מזכיר ש"ש, דרך ברכה היא ולא בקשת רחמים, משום שאין תחנונים בשבת, ובחול בפניו אפשר בשאר לשונות אבל שיזכיר את הקב"ה.

ועי' פרישה (או"ח תקפג) שהביא מהמרדכי ואבודרהם מנהגו של רב האי לומר על קרא יקרע גזר דינינו, וכן על כל דבר ודבר, וי"א בלשון תפילה יהי רצון מלפניך האו"א שיכרתו שונאינו, וכן כולם, ע"כ. נראה שבזה נחלקו האם סגי בדרך ברכה על עצמו, או דצריך ש"ש דליהוי תפלה, וע"ע מ"ב בט"ו סק"ט.

שואל כענין

הרב מנחם כהן

• בב"ב קטז. מי שיש לו חולה בביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, ובנמ"י שם המנהג מי שיש לו חולה מבקש פני הרב התופס ישיבה שיברך אותו, ויש לחקור האם כח הברכה הוא בזה שתופס ישיבה יש לו כח התורה לברך, או נצרך לזה גם מעלת צדיק וכלשון הגמ' במ"ק טז: אני גוזר גזירה וצדיק מבטלה.

• יש לברר אי יש ברכה על הצלחה ברוחניות ולשון מסכת סופרים פ"ח מנהג טוב בירושלים אביו מוליכו לפני כל זקן וזקן להתפלל עליו שיזכה בתורה.

• המנהג כשמבקשים ברכת הצדיק מבקשים בשם האם, כגון ראובן בן לאה, ויש לברר המקור שלא לברך בשם האב וכן הוא בגמ' שבת סו: [ומצינים לזוהר הק' לך מה שדרש עה"פ והושיעה לבן אמתך] ויש שבארו כי האם נותנת החומר, וכפי שיטתם כשמבקשים ברכה על רוחניות יש להזכיר שם האב.

• מכות יא. קללת חכם אפילו על תנאי היא באה, וכגון עליו לשמואל, שלא הלכו בניו בדרכיו, וראיתי מקשים שיראת שמים הרי זה מהדברים המסורים לבחירת האדם וכיצד תשפיע קללת על לירא"ש של בני שמואל.

ויהפך ה' אלוקיך לך את הקללה לברכה

הרב צבי רבינוביץ

בסנהדרין קה: מבואר שבלעם ביקש לקלל בכל מיני קללות והקב"ה הפך כולם לברכה, וצ"ב שאם בלעם רצה לקלל, והקב"ה מנע אותו מלקלל, וחיבי אותו לברך, אי"ז הפיכת הקללה לברכה, אלא שרצונו לא יצא לפועל, ובמקום זה בירך, אבל לא היתה כאן שום קללה שנהפכה לברכה.

וע"ש בגמ' ז"ל אבל בלעם הרשע ברכן בארז, מה ארז זה אינו עומד במקום מים ושרשיו מועטין ואין גזעו מחליף וכו' כיון שנשבה בו רוח דרומית מיד עוקרתו והופכתו על פניו, ופרש"י ז"ל והאי דכתיב כארזים עלי מים שכינה היא דאמרה, איהו אמר כארזים כלומר שאין עומדים במקום מים שכינה אמרה עלי מים, וכן כולוה מפרש באגדה בכה"ג. כנחלים נטיו, הוא אמר כנחלים פוסקין לפעמים, יצאה בת קול אמרה נטיו, הוא אמר כגנות, אמרה ב"ק עלי נהר, הוא אמר כאהלים, יצאה ב"ק ואמרה נטע ה', עכ"ל. וכ"כ גם ברש"י תענית כ. וע"ש שמסיק זש"א ויהפך ה' וגו'.

וצ"ב האין פועלים הדברים שנהפכת קללה לברכה, ועוד צ"ב דשם בגמ' וא"ר אבא בר כהנא כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, ויש להבין מדוע נהפכו כולם חזרה לקללה, ומדוע בתי כנסיות ומדרשות לא חזרו, ונראה בעז"ה להציע כדלהלן, דהנה באמת צ"ע היכן ברכות בלעם, דמש"כ כי מראש צורים אראנו אי"ז ברכה אלא שבח, וכן מה טובו אוהליך יעקב אי"ז אלא שבח, ומדוע נקראים בפי חז"ל ברכות, והאמת דכד נדייק נראה בברכות השבטים גם כן יששכר חמור גרם, נפתלי אילה שלוחה, דן גור אריה, שכל אלו אינם ברכות בסגנון שהמברך מאחל שיהי' כך וכך, אלא כולם הגדרה וצינן שזויה תכונת ומעלת המתברך, וצ"ע בזה.

ומה שמתבקש לומר הוא שכדי לברך אי"צ דוקא לומר בסגנון שיהי' כך וכך, כגון יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים, אלא מספיק שהמברך מציין שפלוני יש לו מעלה מסויימת שמכח זה ראוי שתחול עליו ברכה, וזה עצמו מושך עליו ברכה, וכן הוא המהלך בקללה, שא"א שתחול קללה אם אין למתקלל שום פגם וחסרון שהקללה יכולה להתפס בו. [וזהו יסוד כל פרשת בלעם שחיפש להתפס קללה באיזה חסרון שימצא בישראל, וע"ז אמר לא הביט און ויעקב, שא"א למצוא פגם בישראל השלמים וכל הברכות על דרך זה, והדברים ארוכים מאד וקצרה היריעה, ועי' מהר"ל בצנח ישראל פנ"ז - ס"ן, ואם עמד וציין איזו סיבה שראוי פלוני שתחול בו קללה זה עצמו גורם שהקללה תחול, וסמך לענין זה ממש"כ טוב עין הוא יבורך וקרינו ביה הוא יברך, וכת' בחרדים (פס"ו אות צ') שעי"י שמביט בטוב עין על חבירו הופך את עצמו לצינור של שפע וברכה, שעל ידו חבירו מתברך, וציין לזוה"ק (ויקהל ריז): שרות הסתכלה על שדה בועז בעין טובה ובכל מקום לויקטה, צמח כנגד זה בשדה, וכן להיפך מצינו ענין של עין רעה שעושה נזק.

ויש לבאר הענין בפשיטות, שכאשר אדם מביט על חבירו בצרות עין כאומר מדוע מגיע לפלוני טובה זו או אחרת, מיד מתעורר קטרוג בשמים האם באמת ראוי חבירו לטובה זו, ואם לא, נוטלין אותה ממנו, וכן בטוב עין ע"י שרועה בטובת חבירו ואומר שראוי הוא לברכה, זה מעורר זכויותיו ומשפיע עליו ברכה.

ועפ"ז יתבאר מש"כ רש"י הנ"ל, דבלעם אמר כארזים והוא נתכוון שישראל דומים לארז שאין עומד במקום מים וממילא רוח דרומית עוקרתו ולפיכך ראויין לקללה, אמר הקב"ה שאה"נ דומים לארז, אבל לארז עלי מים, וממילא א"א לעקרם, ונמצא שהדמיון לארז יכול להיות בין לברכה ובין לקללה, ובשעה שהיו במדבר אמר הקב"ה שאין מקום אלא לברכה כי בדרגת שלימותם היו כארזים עלי מים, אבל אה"כ הרי רדו ממדריגתם, וכבר היו דומים לארז שאינו על מקום מים, ואז הקללה מצאה מקום לחול, וכן בכלום בזמן שלא היו ישראל בדרגה הראויה נשארה הגדרתם כנחלים פוסקין וכו'.

אבל ברכה אחת א"א שתחזור והיא בתי כנסיות ומדרשות, משום דכתיב ה' אלוקיו עמו (כ"ג כ"א) ופרש"י אפילו מכעיסין וממרין לפניו אינו זז מתוכן, ע"כ, והשראת השכינה בישראל היא תכונה עצמית שאינה תלויה דוקא במצבם אם ראויים או לא, ולכן לעולם נשארה ברכה זו ולא נהפכה, אפילו כשרידו ממדריגתם, ודוק בכ"ז כי קיצרת.

איסור קללה אי הוי בין אדם לחבירו

הרב הגי יונתן ברידא

ברמב"ם בפכ"ו מסנהדרין וטושו"ע חו"מ סי' כ"ז איתא דהמקלל אחד מישראל בשם וכו' לוקה משום 'לא תקלל חרש' [ויקרא י"ט י"ד]. ומצאנו בספר החינוך (מצוה רל"א) ג' צדדים בהבנת יסוד איסור זה דכ' ז"ל משרשי המצוה, שמנענו השם מהזיק בפינו לזולתינו כמו שמנענו מהזיק להם במעשה, וכעין ענין זה אמרו זכרונם לברכה [מו"ק יח.] ברית כרותה לשפתים, כלומר שיש כח בדברי פי אדם... ואפשר לומר עוד, כי הענין להשבית ריב בין בני אדם ולהיות ביניהם שלום, כי עוף השמים יוליך את הקול ואולי יבואו דברי המקלל באזני מי שקילל. והרמב"ם זכרונם לברכה אמר בטעם מצוה זו, כדי שלא יניע נפש המקלל אל הנקמה ולא ירגילנה לכעוס, ועוד האריך בענין בספרו. ונראה לי מדבריו, שלא יראה הוא בדעתו נזק אל המקולל בקללה, אלא שתרחיק התורה הענין מצד המקלל שלא ירגיל נפשו אל הנקמה והכעס ואל פחיתות המדות. וכל דברי רבנו נקבל, עם היות לבנו נאחז במה שכתבנו יותר, ע"כ.

מבואר דלפי טעמי החינוך איסור זה הוי איסור שבין אדם לחבירו. רק שלטעם הראשון הוי משום מזיק, ולטעם שני הוי משום דמצער חבירו ומפר השלום כעין איסור רכילות [ע"ע בפרש"י סנהדרין דף ס"ו ע"א].

אך לפי הרמב"ם לא הוי איסור משום חבירו דאף שאין שום נזק וכד' לחבירו, אפ"ה אסור. ועיין במש"כ האור שמח על הרמב"ם הלכות סנהדרין פרק כ"ו דמקור הרמב"ם הוא משום דנאמר בלאו "לא תקלל חרש", וא"כ כיון שהחרש אינו מצטער, על כרחך דאינו מצד מה שנוגע לחבירו, וע"ע שם בדבריו מה שביאר בדעת הרמב"ם.

אך באמת גם לטעמי החינוך אתי שפיר האיסור לקלל חרש- דלטעם הראשון דהוי משום מזיק, א"כ גם גבי חרש שייך איסור להזיקו. ולטעם השני דעוף השמים יוליך הקול, שייך ד"ז לכאורה גם בחרש שאחרים ירמזו לחרש מה שפלוני קיללו.

אמנם בדעת הרמב"ם צ"ע, דבפ"ב מהל' תשובה ה"ט כתב ז"ל "אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון חובל חבירו או המקלל את חבירו או גזול וכיוצא ב, אינו נמחל לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו" עיי"ש היטב בכל ל' הרמב"ם. ומבואר מהרמב"ם דאיסור דמקלל חבירו, הוי בכלל עבירות שבין אדם לחבירו, וא"כ זה סותר למש"כ בספר המצוות.

ולכאורה צ"ל בדעת הרמב"ם דאיסור קללה כולל שני דינים: א' המקלל חבירו בפניו שע"ז מצער. ב' המקלל את חבירו אף שאינו שומע, שזה אינו איסור משום חבירו, אלא כמ"ש הרמב"ם בסה"מ- שלא ירגיל נפשו אל הכעס. ודו"ק היטב בזה.

אולם ל"החינוך" אף המקלל חבירו שלא בפניו הוי בכלל עבירות שבין אדם לחבירו. והנפק"מ בזה היא לגבי הל' תשובה - האם המקלל חבירו שלא בפניו צריך לבקש מחבירו מחילה.

עוד יש לעורר כמה נפק"מ בין שני טעמי "החינוך"- אי יסוד האיסור משום מזיק או משום מצער חבירו ומפר השלום. א. דאי הוי משום מזיק א"כ כמו שכתב שם החינוך דקללת צדיקים יותר מתקימת עיי"ש, א"כ יותר חמור האיסור כשצדיק מקלל, מאשר רשע המקלל, דקללת הצדיק הוי ברי היזיקא טפי.

ב. עוד נפק"מ ממקלל חבירו בכתב, דאי הוי משום מזיק, א"כ י"ל שכשמקלל שלא בפה אין כאן כח היזק של הקללה. שהכח היזק של הקללה הוא בפה. אך אי הוי משום שמצער חבירו ומפר השלום א"כ שמא כה"ג ג"כ יהיה איסור כמו שנאסר לשה"ר בכתב.

ג. ועוד י"ל דנפק"מ אם האדם המקולל רשאי שלא למחול לחבירו עד שיפצהו בזק שיתכן שקרה לו מחמת הקללה, דלצד שהוי משום מזיק א"כ התורה אחשביה לקללה כדבר המזיק, א"כ היזק שקרה יש לו לתלותו בקללה.

כח ברכת קללת הדיוט

הרב ישראל הר כסף

איתא בערכין טו: "כל המספר לשוה"ר מגדיל עונות כנגד ג' עבירות ע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים", ודבר זה לא מובן, מאי כולי האי, היעלה על הדעת שאם מדבר מיישה לו חבירו ומזיק לו באיזה דבר זניח- שיהיה זה יותר חמור מאילו רצחו. ואנו מבינים דאי שההשחתה בלה"ל לא נגמרת ברעה או הנזק שעשה לשני, אלא נוגעת לשרשי הקיום. וביאור הענין עפ"י מה ששמעתי ממור"ה הר"מ שפירא שליט"א בענין "צלם אלקים" שביאר הפנה"ח (ש"א) שכביכול הקב"ה יצר את האדם כבורא, דהיינו שיכול לברוא ולהחריב עולמות ולתת להם צורה במעשיו. והואיל והבריאה כולה נבראה ב"דיבור", כמ"ש "בעשרה נברא העולם", ובברכה "שהכל נהיה בדיבור", משו"כ בבריאת האדם כצלמו, נתן כח בדיבורו, שאמנם לא בורא דבר חדש, אבל יוצר ומעצב את המציאות ע"י דיבורו. וכמשמעות מהמילה "דיבור" שהיא כמו 'דְּבָר' (כמ"ש "דְּבָר אחד לדור") כי ע"י כח הדיבור נתן הקב"ה את הנהגת הבריאה בידי האדם, וע"כ בכח דיבורו של האדם יש כח אדיר ואפי' הוא הדיוט, דמ"מ מעצם היותו 'אדם' יש בכוח פיו לברוא ולהחריב וליצור מציאות בריאה, וממילא ברוך שיש בכח ברכתו או קללתו כח להשפיע, ולכן אחז"ל "אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך".

אמירת ז"ל בראשי תיבות

הרב אברהם וינברג

מנהג נפוץ הוא שאומרים בראשי תיבות ז"ל או זצ"ל. אמנם בכתביה מצאנו שכותב רק בר"ת, כך מגדשי הלקט יושר "ואבל בתוך י"ב חדשים כותב... על אביו או על אמו הריני כפרת משכבו. **המ"מ כזה**" (ח"ב יו"ד עמוד צח. ועי' בט"ז ר"מ סק"ב). וכן על אמירה כתב הסמ"ק (נ) "ולאחר פטירת אביו... יאמר **זלה"ה**". אמנם בשו"ע כתב שיאמר באופן מלא: "ואם הוא לאחר שנים עשר חדש, **אומר: זכרונו לברכה**" (יו"ד רמ ס"ט). אך ראה כמנהגנו בערוך השולחן [וכן המנהג לאמר רק ז"ל וכן בכתביה" (שם ל)]. וצריך ביאור כיצד יצא ידי חובה, שהרי הסברא נותנת שאפשר לעשות כן רק בכתביה. כי הכתיבה מיועדת להעביר ולשמר את המשמעות וההבנה. מה שאין כן בדיבור, שהרי צריך לומר כך כדי להטעים את הדברים לשומעים. ואם יאמר רק שתי אותיות ז"ל או זצ"ל איך יתקיים ענין זה של הזכרה לטובה? הרי משמעות הר"ת היא של קיצור המביא למשמעות לא ברורה, וצ"ע.

קריאת פסוקי התוכחה כנגד אחר

הרב יוסף חיים הלוי בירנובים

יל"ע במי שקורא פסוק בתנ"ך או בגמ' שמוזכר בו קללה בלשון נוכח, האם צריך להקפיד שלא יהיה אדם מולו ובצדו.

הנה בשבועות לו. יתיב רב כהנא קמיה דרב יהודה ויתיב וקאמר הא מתניתין כדתנין יככה ה' אלוקים זו אלה הכתובה בתורה [ואם כפרו העדים חייבים]. א"ל כנה, ופרש"י הפוך דברין כנגד אחרים אמור יכהו וכן יכהם שלא תקללני: ועוד שם, יתיב ההוא מרבנן קמיה דרב כהנא ויתיב וקאמר גם אל יתצרך לנצח יחתך ויסחך מאהל ושרשך מארץ חיים סלה, א"ל כנה ופרש"י ואמור יתצחו. ועפ"ז היה מקום לומר שצריך להזהר כשקורא בתורה שאף אחד לא יעמוד לפניו [מולו]. אך אין המנהג כך, והטעם דבראשונים מבואר דרק כשקורא פסוק בגמ' לדרוש את הפסוק צריך לכוונת יכהו, אך כשקורא בפסוקים אין לכוונת. ובשליטי הגיבורים הביא מהרא"ז דכששונה אדם עם חבירו ראוי לכוונת שלא יראה כמקלל חבירו, אבל כשקורא בתורה בביכ"נ או המלמד לתלמידו אינו ראוי לכוונת. וכ"כ האשכול [בהלכות סדר הסדרים של קריה"ת] דכל זה כשיושבים ללמוד או בדבר שירה אבל היושב לקרות בתורה אין משנה ממה שכתוב ואינו מננה הוא הרב לתלמיד ולא תלמיד לרב וכ"ש הקורא בס"ת לרבים. וכן בברכ"ל חו"מ כ"ז ס"ז מביא מהריטב"א בשבועות שם שכ' ודוקא קרא דאיתא ליה לדרשא בעלמא אבל כשקוראים אותו בקריאתו אין מכניין ואפ"ל לתינוקות וכ"ש בשום קריאה שהיא לחובת קריאה בציבור וזה פשוט, עכ"ל. וכמו"כ במהרש"א בשבועות שם דייק מלשון רש"י של המקרא הזה היה דורש דמשמע שאם היה קורא בתהילים כדרכו לא היה א"ל כנה דהא בקורא בתוכחות לא אמרו לולא דאין מפסיקין בהן אבל לשנות המקרא ודאי לא הותר לכוונת. ומכ"ז מבואר דכשקוראים פסוקים בתנ"ך לשם מקרא וכן בקריה"ת א"צ לשנות ומזה שכתבנו הראשונים שבקריאה לא משנים ולא הזכירו כלום מבואר שא"צ להזהר לא לעמוד ממול הקורא.

אלא שבספר אגרא דפרקא (נ"ט) כ' ומנהג ישראל תורה היא מה שמקפידין שלא לעלות לתורה בקריאת התוכחות כי המקרא קורא לנוכח ואיתא בשבועות לו. א"ל כנה, היינו צוהו לכוונת ולומר בלשון אחר שלא לומר לנוכח לחבירו לשון קללה אפ"ל דרך לימודו, וסיים ואני מקפיד בקריאת התוכחות שלא יעמוד אדם נגדי או אצלי כיון שהוא דינא דגמ' [מבואר בטעמי המנהגים]. הנה מקור המנהג במהרי"ל הובא בדרכי משה ס"י קל"ט דבקריאת תוכחה שבמשנה תורה שכתובה בלשון יחיד יש לחוש מלקרות בהם, אך שבפרשת בחוקותי אין לחוש, אך הדרכ"מ כ' דמנהג גם שם לחוש וכן הוא ברמ"א ס"י תכ"ח, והנה מעיקרא דדינא מב' בראשונים הנ"ל שלא משנים ולא כ' לעשות שום דבר מיוחד, אך המהרי"ל חידש שלא יעלו, והיה מקום לומר הבו דלא להוסיף עלה ואין להקפיד אם יעמדו אנשים לפני הבימה, אך באגרא דפרקא חושש גם לזה כאמור, וכן הגר"ש דבליצקי שליט"א מחמיר בזה מאוד [בס' זרח השמש] שלא יעמדו לפני הבימה ואפ"ל לא בצדדים שלפניו, וכמו"כ מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א מקפיד בקריאתו שמו"ת להסתובב לצד שאין אנשים בשעת קריאת הקללות, אך מנהג העולם שלא חשים לכך כלל ובכל המקומות עומדים אנשים לפני הבימה [ואולי סגי שלא יהפכו פניהם לכיוון הבימה כמו שהבנתו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ואמר שמה שאפשר לעשות יעשו]. והרי גם כשקוראים עם הבעל קורא ביחד כנהוג כל אחד עומד מאחורי השני ואין חשים לזה וכנ"ל מהראשונים שאפשר, והרצה להחמיר בזה יחמיר. ועי"ע בשו"ת תורה לשמה ס"י תצ"ז בענין מלמד לתינוקות שהיה צריך ליהזר אך הילדים יתבלבלו ואין נזהרים בזה ועי"ז נאמר שומר פתאים ה', מיהו בתלמידים גדולים צריך ליהזר ע"ש, [ועי"ע במשך חכמה פרשת שופטים עה"פ והיה לנוס שמה כל רוצח]. כמו"כ יש לצייץ לדברי הס"ח ס"י תרל"ח דכשמספר לחבירו כיצד פלוני קילל אותו ישנה את לשונו שלא תשמע מפיו קללה לחבירו, ועי' סנהדרין ק"ד: ברש"י ד"ה מכאן לקובלנא מן התורה דכשאדם מודיע צערו לאחר צריך שיאמר לו לא תבא זאת לך כמו שבאה אלי.

שער הציון

כח הברכה ומהותה

הרלב"ג (תולדות כח) חקר בברכת הנביא אם היא הודעת מה שעתיד להיות, או היא כמו תפלה ובקשה מה' שתעלה שיברך זה המתברך. והוכיח לכאן ולכאן ומסקנתו שהברכה שלילית שניהם שכאשר רואה בנבואה את תכונות ועתידות המתברך, הוא מברכו כברכתו שיגדל הטוב הנכון לבוא עליו ולרוב מעלתו ותפלתו נשמעת. ע"ש באריכות.

וכן האריך בזה הר"ן בדרשותיו (ב) שהברכה מורכבת מתפלה והגדת העתידות [הקשה דאם הברכה היא הגדת העתיד למה ירע לרבקה שיצחק מתכוון לברך את עשו. ואם היא זכות הצדיק ותפלתו איך יתכן שתיעשה תפלת יצחק נגד רצונו. ע"ש מ"ש ליישב].

ועי' אוה"ח בפר' (כגח) שכ' לפי שמדה טובה מרובה, גם לעשות ה' רצון ידידיו לברך המתברכים מהם במדת החסד, מקובל ברכתו גם למי שאינו ראוי לה כפי מעשיו.

ברכת הדיוט

כ"ז בברכת נביא וצדיק, אכן גם בכל אדם איכא מעלה כדא' במגילה טו. א"ר אלעזר א"ר ח' לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך שהרי ב' גדולי הדור ברכום ב' הדיוטות ונתקיימה בהן, ואלו הן דוד ודניאל, דוד דברכה ארונה... (ש"ב כד, כג). דניאל דברכה דרוש... ועי' ברכות ז. אמר לי ישמעאל בני ברכני וכו' וקמ"ל שלא תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך. [ובמראה כהן הק' דהרי שמעיין כבר מדוד ודניאל, ע"ש].

וביאר הרשב"א (ח"ה נ) דהדיוט אינו כמשמעו אלא הוא יחסי בפני מי שגדול ממנו. והענין דהברכה לשי"ת והוא מעין כל הברכות, אך חייבה חכמתו שע"י תפלת חסידיו וברכותיהם יתרה ויתרבה טובו למברכיו ומכירי טובו.

אכן המרומ"ש כ' דהדיוט פי' גוי, אבל ישראל שמברך לא נקראת ברכת הדיוט, ויכולין ללמוד מברכת הנשים הזקנות שברכו לנעמי ולרות... ואפי' אוה"ע יודעים שברכת ישראל ברכה כדא' ביומא נד: [ועי' מכתב מאלוהי ח"א (עמ' 450) במעלת וכח הברכה התפלה שע"י חברו עליו יותר מתפלת עצמו].

ברכת הבנים

כתב הספורנו עמ"ש גבי לבן (ס"פ ויצא) וז"ל ויברך אתהם - כבר אמרו אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך, אמנם סיפר ברכת לבן לבנותיו להורות שברכת האב אשר היא על בניו בכל נפשו בלי ספק, ראוי שתחול יותר בסגולת צלם אלקים המברך כאמרו בעבור תברך נפשי. ומשמע דפליג על הרלב"ג והר"ן הנ"ל שברכת יצחק היא תפלה, אלא הוא ענין מיוחד של ברכת אב לבנו. כתב הריעב"ץ בסידורו [חדר ג], מנהגם של ישראל לברך הילדים בליל שבת אחר התפילה או בכניסה לבית. שאז חל השפע, וראוי להמשיכו על הילדים ביחוד, שאין בכחם להמשיך שפע במעשיהם, אבל ע"י גדול אמצעי משובח, הוא יורד וחל ונאחז ביותר בקטנים שעדיין לא טעמו טעם חטא. ועל ידיהם הוא מתפשט יותר. אבל גם הבנים הגדולים מקבלים ברכה מאבותיהם, ונכון הוא. ובמעבר יבק כ' עוד טעם, כי אין שטן ופגע רע בשבת שיקטרג על הברכה, שנדחו מערב שבת.

ובאלף למטה (מט"א תרי"ט, טה) ביאר דכשם שאבות העולם בירכו בניהם לפני מותם, לפי שאז נתעלו בקדושה יתירה ומחשבה טהורה ופנויה מעוה"ז. כך נהגו לברך הבנים בשבת לפי שהמחשבה פנויה מעסקים. ובספר החיים [לאחי המהר"ל, ח"ג פרנסה פ"ן] בתוך דבריו על קדושת השבת כ' ונוהגים העולם שהאב מברך את הבן, וכן הרב את תלמידו וכו' לפי שצנורי ברכות פתוחים בו, ואל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך.

זכר צדיק לברכה

כתיב במשלי (יז) "זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב". ואי' ביומא לת. דמש"כ מזכירים לשבח את האנשים שנתייחדו במעשיהם לטובה ולתועלת הכלל. וכנגדם את אלו שנמנעו מכך, מזכיאים לגנאי, שעליהם נאמר שם רשעים ירקב. ושם בע"ב הביאו מקור מהתורה לזכר צדיק לברכה, מדכתיב ואברהם היו יהיה וכו'.

עוד שם, "צדיק מעצמו" ופירש"י ע"י מעשיו זכר לטובה. ור"ח פי' כשנזכר הצדיק מתברך הוא בעצמו כדכתיב זכר צדיק לברכה. ולכא' נפק"מ אם צריך להזכיר את מעשי הצדיק [היינו שהדגש הוא "זכר צדיק לברכה"], או דעיקר ההזכרה היא הברכה שכשמצדיקים הצדיק מברכים אותו [והדגש הוא על "לברכה"], ולפי"ז סגי באמירת זכרונו לברכה. וכ"מ בטו"ח כקד דאמירת ברוך הוא וב"ש היא משום זכר צדיק לברכה שכשמצדיק צריך לברכו.

ובס"ח (תשמו) כ' ואשר אמרו על חרבונא זכר לטוב, לפי שאם אדם מדבר בשבח צדיקים, בין יהודים בין גוים, כגון אותו פלוני עשה לישראל אותה טובה, יאמר ז"ל. ומבואר כצד הא' הנ"ל שצריך להזכיר את טובו.

עי' בס"ח שם שכ' "אדם שנפטר לעולמו, כשמזכירים שמו אין אומרים ז"ל אלא אי"כ יודעים בו שכל מעשיו לשמים, שהרי על אותו שלא מצאו בו אלא דבר אחד, אמרו ושם רשעים ירקב".

שער הציון

איסור קללה

המקלל בשם או בכינוי עובר בל"ת דלא תקלל חרש (ויקרא יט, יד) ולוקה. וכ' הרמב"ם (רפכ"ו מסנהדרין) "למה נאמר חרש שאפי' זה שאינו שומע ולא נצטער בקללה זו". ומלבד זה איכא עוד חרש שאפי' זה לאוין בקללת דיין נשיא ואב ואם, עי' סה"מ ל"ת שטו-שית. והמקלל עצמו לוקה משום השמר לך (ושמור נפשך, (רמב"ם שם ה"ג). המקלל בלא שם וכינוי כ' השו"ע (ח"מ כז, ב) דאף שאינו לוקה איסורא איכא. וה"ה אם אמר בלשון ביטול ברכה.

קללת הרשעים

בסנהדרין פה. דרשינן ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך. ומשמע דמותר לקלל את הרשעים, וכ"כ הסמ"ג (רט-ריב) שהאזהרה רק בכשרים. וכן מצינו באלישע (מ"ב ב, כג) שקלל את הנערים ואי' בסוטה מו: שהם אנשים מנוערים מן המצוות וקטני אמנה. אך עי' מהרש"א שם דלא קללם בפה כיון שהוא איסור לאו, אלא קללם בראייה [כמ"ש בנדרים ז: כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני].

אכן הרמב"ם והחינוך לא הזכירו היתר לקלל רשעים, ועי' מנ"ח (רלא, ד) דבל' הגמ' משמע דפטור אבל איסורא איכא, [וכ"מ בסמ"ק (קכג) דנטק לשון פטור]. אמנם בגליוני אבי עזרי שם הק' מב"מ מח: לגבי מי שפרע, דמילט לייטינן כשאינו עושה מעשה עמך. ובהערות על סוטה דחה דנוסח מי שפרע איסורו רק מדברנן.

עוד כ' המנ"ח דכשמקלל רשע בשם המיוחד איכא איסור עשה דמוציא ש"ש לבטלה. והק' מאלישע דכתיב שקללם בשם ה', ובפרט למ"ד שלא היו רשעים גמורים. ובהערות עמ"ס סוטה י"ב דכל הנדון אם מותר לקלל רשע הוא לקללו סתם, כיון שהותר זה אצלו. אבל כשמקלל לתועלת כגון באלישע שהיה צריך להוכיחם על בזיון כבוד התורה, בזה מותר ואף הוצאת ש"ש אינה לבטלה.

וכ"כ החזו"א (ח"מ סנהדרין כ, י) דהנערים נתייבבו נדוי על בזוי הנביא, וביאר דכל הני דמצינו בגמ' אמוראים שקללו, היה הדבר חובה לקבוע כבוד התורה בלבבות, וכשם שמנדין על כבוד הרב. ע"ש שהאריך בביאור כמה עובדי.

כח קללה

כ' החינוך (רלא) אע"פ שאין בנו כח לדעת באי זה ענין תנוח הקללה במקולל ואי זה כח בדיבור להביאה עליו, ידענו דרך כלל מכל בני העולם שחוששין לקללות... כי מרשי המצוה שמנענו ה' מהזיק בפניו לזולתנו כמו שמנענו מהזיק להם במעשה. ועי' שביאר שיש כח בדברי פי האדם מחמת שהנפש המדברת היא חלק עליון, לכן נתן בה כח רב לפעול גם במה שחוץ ממנה.

וכן עמד בזה האוה"ח בפר' (כגח) שתמה ממ"נ אם הוא חייב כפי הדין, רעה הבאה עליו באמצעות הקללה, עכ"פ לא ינצל ממנה גם כי לא יקולל, ואם הוא כפי משפט אלקים לא עשה דבר שיתחייב עליו ביאת הרע, קללתו תשוב על ראש המקלל. וביאר דכיון שמדת הקב"ה להאריך אפו ונוהגת תמיד זולת בעת זעם, שאז מתגברים הדינים על הנתבע במשפט באותו זמן, ולכן יכולה להועיל קללה להפרע ממנו על עוונותיו שהקב"ה מאריך אפו עליהם. עי' ש"ע.

אכן דעת הרמב"ם שקללה אינה מזיקה כלל, שכ' בסה"מ (ל"ת שיז) בטעם איסור קללה, דכיון שהיא באה מתוך הרצון לנקמה, לכו הזהירה התורה "שלא יניע נפשו לנקמה ולא ירגיל לכעוס". ודייק מזה החינוך (שם) דדעתו שאין נזק למקולל.

ובמשלי (כו, ב) כתיב "כצפור לנוד כדרור לעוף כן קללת חנם לא תבא" וקרינן "לו תבא" ופירש"י למי שהוציאה בפיו. וכ"כ הרלב"ג שהוא כצפור ודרור שחוזרים אל הבית שיצאו ממנו וכו'. ועי' סנהדרין ט. תהא לוטא וכו' ופירש"י נוח לך להיות מהמקוללים ולא מהמקוללים לפי שסוף קללת חנם לשוב אל המקלל.

כח בלעם

האוה"ח בפר' (ככו, ב) כ' דמה שהיו מתקיימות קללותיו של בלעם הוא משום שהיה רע עין ומשום שהיה יודע לכוון לרע באפו (ברכות ז). [אבל מ"ש "אשר תברך מבורך" הוא ע"י שהיה רואה באיצטגנינות שפלוגי יעלה לגדולה היה מקדים ומברכו, וכשבא הדבר היו סבורין הכל שברכתו של בלעם גרמה].

ועי' רמב"ן באגרת הקדש פ"ה שכח בלעם היה ע"י המשכת מחשבה רעה. ועי' בהעמק דבר בפ"י כל הפרשה שמלכתחילה קראו בלק מחמת כוחו שעינו הרעה פועלת [כבו], וגם "יצרו של בלעם היה חזק להביט על אחרים בעין רעה ולהזיק..." [שם טז ושם לב]. ויסוד הדברים בזוהר פר' אחרי (ח"ג סג): דבלעם היה מקור עין רעה וכל מקום ששלטה עינו נתקלל. והיע"ד (ח"א ד') כ' שלא נתקיימו ברכתיו משום שהכניס עיניו בברכות.

ועי' בעה"ט (כגז, ב) במ"ש "וישא משלו", שהרים קולו כדי שישמעו כל ע' אומות ויקנאו בישראל. כדכתיב במשלי (כז, יד) "מברך רעהו בקול גדול... קללה תחשב לו".

גדר ברכה - כח או תפילה

הרב חנניה הסגל

שמעתי ממור הגרצ"י אדלשטיין שליט"א לדון בגדר 'ברכה', האם הוא ענין של כח מיוחד של ברכה, שהנהיג הקב"ה בעולמו שע"י ברכה אפשר להשפיע על חבירו לטובה, או דענינו הוא רק משום לתא דתפילה, שכשמברך חבירו הרי הוא כמתפלל עליו ומכח זה מגיע השפע עליו. וסיפר על מרן הסטיפלר זללה"ה שרגיל היה שכאשר היו באים אליו אנשים ומבקשים ברכה לאיזה דבר שצריכים היה נענה ומברך, אך כאשר היו מבקשים ממנו שיתפלל עליהם על מה שצריכים היה משיב להם שאין לו כח להתפלל עליהם ושיתפללו לבד. וביאר מור"ר הענין דכיון שברכה היא ענין של כח מיוחד של המברך ולזה היה נענה ומברך, משא"כ בתפילה שהיא דורשת כבוד ראש והכנה וזה לא היה בכוחו לעשות עבור כל אחד ואחד.

ובאמת יש בנידון זה ראיות לכאן ולכאן [וא' מהם הוא ממ"ש בשמות יב, לב "וברכתם גם אותי" ופירש"י "התפללו עלי שלא אמות" ומשמע דברכה הוא ענין תפילה, ומאידך הנה מצינו שאסור לבקש בשבת על צרכיו, ומ"מ חזינן שעושים 'מי שברך' בשבת ומזה נראה שזה ענין אחר מתפילה]. ונראה ד"ל דבאמת בברכה איכא ב' הענינים הנ"ל, דגם הוא כח מיוחד של ברכה הממשיך שפע על המתברך, וגם הוא ענין של תפילה שמתפלל המברך על המתברך שע"י משפיע לו הקב"ה טובה. [ויל"ע אם גם בקללה שייכים ב' ענינים אלו, א' שהוא כח של קללה, ב' שהמקלל מתפלל שהמתקלל ינזק וכדו'].

ברכת צדיק

הרב שמעון וולך

במש"ח (הפטרת וירא) כתב דיש ב' אופנים שבהם מועילה ברכת צדיק, א' בתפלה שמתפלל הצדיק בשביל אותו דבר ב' באמונה תמימה שמאמין המתברך בצדיק בזכות זה תתמלא בקשתו עיי"ש שמבאר המעשה באשה השונמית עם אלישע. ויש לבאר בזה מה דמצינו אצל חנה שלאחר שעלי אמר לה ואלקי ישראל יתן את שלתך כתיב ותלך האשה לדרכה ותאכל ופניה לא היו לה עוד וביארו המפרשים שהיתה בטוחה במה שאמר לה עלי שתתמלא בקשתה. ולכאורה מניין היתה בטוחה שיתקיים מה שאמר לה. וי"ל עפ"ד המש"ח דהאמינה ובטחה בכוחו של עלי שיכול לברכה.

תגובה

גליון צ"ח

דבר הקו' הנפלאה שהק' הר"מ שוורצבורד שליט"א בתוספתא שהיו מגדלין את התינוקות לעשיית הפרה, בחצרות מיוחדות עד שיהיו בני ז' או ח'. והק' דהא איכא מצות הקהל שנוהגת אף בקטנים. ונראה ליישב דהא ענין זה שמגדלין התינוקות שם הוא מעלה יתירה שעשו כנגד שהיו מטמאין הכהן השרוף להוציא מלבן של צדוקים (עי' ר"ש פ"ג מ"ב). וזה היה בזמן בית שני, והרי באותו זמן לא נהג היובל וממילא שמיטה ג"כ לא נהגה וכרש"י גיטין לו. וא"כ באותה העת כבר לא נהגו מדאורייתא מצות הקהל, (עי' סוטה מא). ותו דבזמן זה לא היה בה מלך ממלכי יהודה, וי"א דדוקא מלך מצי לקרוי בהקהל. עוי"ל עפ"י חידוש עצום שכ' הבכור שור (מבעלי התוס') בפר' וילך (לאיב) דטף נקראים בני י"ד וט"ו שמבינים מה שאומרים להם, דכיון שאינם בני כ' נקראים טף. [וכעיי"ו בפסיקתא דברים א,לט]

ביקרא דאורייתא, שלמה זלמן כהן

גליון זה מוקדש להגל שמחת הבר-מצווה
לבן ידידנו הרב דוד סמסון שליט"א
יזכו הוריו לרוות רוב נחת ממנו ומכל יוצ"ח

נושאי הגליונות הקרובים

מטות מסעי - ישיבת א"י

דברים [חזון] - ענייני זכר לחורבן

ואתחנן [נחמן] - ציפה לגאולה

ד"ת מתאימים [עד 700 מילים] אפשר להניח בצידוף שם מלא וטל', בתיבות "עומקא דפרשה" שבפתח אוצה"ס "בית יוסף" רח' שד"ח, ובכרכפלד ליד ביהמ"נ "בני הישיבות" שד' יחזקאל.

או לשלוח בדוא"ל gal200@neto.bezeqint.net

גליון עומקא דפרשה יו"ל בס"ד מדי שבת, כמודיעין עילית רמת שלמה ואלעד.
[הנושא אחיד והכותבים מובני המקום] ניתן להשיג את עלוני שאר המקומות בטל' 054-8463121

תוכנית "שמח תשמח"
ילידים עד גיל שנה
לפרטים: 050-4150605

זמן	נושא	מקום	טל'
9-1	הספק יסודי (אנגלית)	פתוח	0526109631
9-12	פתוח	ברכפלד	0573101991
9-1	שבת עיון להלכה	ברית יצחק	0573105166
10-1	ג'מ עיון	עדיף ברנפלד	0548426868
9-1	מפעל הש"ס דף 70, פתוח	פתוח	0527635935
9-1	שבת מלאכות	בית אבא	0527671832
9-1	הלכה עיון, דובר אנגלית	בית תפילה (מקום כבולל)	9744031
9-1	הלכה תערובות	ברכפלד	0527609454
9-1	חולין	אהל יוסף מאיר	9743758
9-1	כיצד מברכין	אהל מנחם	0527644146
9-1	גמרא	פתוח	9797430
9-1	הלכות שבת טור שו"ע	ככר ברנפלד	0527145402
10-1	דף יומי	בית תפילה	0504110360
9-1	תערובות או ב"ח	חניכי הישיבות אוה"ח	0527633615
9-1	כחצי שעה	רמח"ל	9744120
9-1	דף יומי	פתוח	9761948
9:30-1	עיון	נזר ישראל (לא מתחיל)	0527657872
11:45-1	דף יומי גמרא רש"י	כולל הגרמ"ם קרפ	0527606415
בוקר חלקי	גמרא	ברכפלד	0505888814
משנתה	גמרא, מעוניין להתלמד	אזור היכל יצחק	0508751008
9-1	טור ב"י או"ח ברכות השחר	קול יעקב	0527655971
7-9	דף יומי	פתוח	0527614024
11-1	גמרא	אהל מנחם	0527644146
1:45-2:30	מעוניין ללמוד עם בחור	גמיש	9797405
4-7	הלכה	עדיף חפציבה	0527687837
5-7	עדיף בבא קמא- גמיש	גמיש	0527120955
2-7 (חלקי)	תערובות	ברכפלד	9743044
4-7	לולב הגזול עיון	פתוח	0573130351
3:30-5:30	גמרא חולין	בית תפילה (מקום כבולל)	9744031
4-7	גמרא	כנסת הגדולה	0527641354
5-7	גמרא	פתוח	0527605337
5-7	מכות	פתוח	0573161942
5-7	קידושין, עניני עבדים	בית יצחק	0548452369
2-7	מליחה	פתוח	0527633753
4-7	יורה דעה סימן ק"צ	פתוח	9740812
4-7	הלכה תערובות	ברכפלד	0527609454
4-7	מסכת שבת	פינסק קרלין ברנפלד	0573136277
4-7	חולין	אהל יוסף מאיר	9743758
4-7	הלכות שבת טור שו"ע	ככר ברנפלד	0527145402
4-7	עמ' ליום, חולין	זכרון משה	9340105
4-7	כחצי שעה	רמח"ל	9744120
4-7	דף יומי	פתוח	9761948
5-7	גמרא	פתוח	05268280198
2-3	משניות	פתוח	9298382
4-7 שבת	גמרא רש"י	אזור אוה"ח אד שד"ח	0527679128
7-9	גמ'	גבעה דרומית	9298785
9-10:30	ב"ח	קמ"ח	0722511236
כשנה	מעוניין למסור שיעור במשניות, פרק לשבוע, משניות עוקצין	פתוח	0527627912
9-11	לולב הגזול עיון	פתוח	0573130351
8:30-10:30	2 דף לשבוע	ברכפלד	9742448
9-11	מפעל הש"ס 70 דף, פתוח	פתוח	0527635935
9-11	גמ'	פתוח	0527640528
9-11 פעמיים בשבוע	מעוניין ללמוד עם בחור	פתוח	9797405
9-10:30 פעמיים בשבוע	גמרא- הלכה- הגדה	ברכפלד	0504111403
6-10	גמרא	ברכפלד	0527630461
9:30-10:30	דף יומי	קצ"ה	0573143144
9-11	שו"ע או"ח	גבעה דרומית	0573144783
6-8	דף יומי	ביה"כ מושב מתתיהו	050658847
6-9	דף יומי	ביה"כ מתתיהו	0506585847
7-11	חברותא לבע"ת, גמרא	פתוח	0548416011
7-11	מעונינים במג"ש לדף היומי	ברכפלד	0527680332

צדיק

א, טו"א

ברב